

Beszélgetés a Gallimard igazgatójával

Jómegjelenésű magas, egyenes tartású férfi ül mellettem a bársonyszékben, és mosolyogva veszi át a *Korunk*-példányt. Először is tüneményes emlékezőtehetségét „fedezem fel“ (jól emlékszik a harmincas évek *Korunk*jára, Gaál Gáborról beszél), azután kompetenciáját, szerénységét („Igen, Camus barátom volt, jó barátom, nagyon szerettem“ — szinte suttogva dobja be ezeket a szavakat két mondat közé, és pillanatra elérzékenyül), higgadt ítélőképességét („Mi a véleménye, még mindig Párizs az európai szellem fővárosa?“ — kockáztatom meg a kérdést, mire nyugodt tárgyilagossággal ezt mondja: „A franciák, akár mások is, keresik és szeretik az újat, sokat vitatkoznak, de nem képzelik magukról, hogy ők a világ közepe“). Egyik cigarettáról a másikra gyújt, mozdulatai kíméltek, nyugodtak szavai is, csak akkor jön tűzbe, amikor irodalomról, „korunk szellemi állapotáról“ esik szó. Ebben sincs semmi különös, hiszen François Erval ül mellettem, a Gallimard-kiadó *Idées*-sorozatának igazgatója.

Az *Idées* a Gallimard számtalan zsebkiadásának egyike, és a *Pléiade*-sorozattal együtt a legsikerültebbek közé tartozik. Az *Idées*-könyvek a jelenkori gondolkodás fejlődésének tükröi. A *La Nouvelle Revue Française*, az egyik legrégebb és legtekintélyesebb francia folyóirat (1909-ben indította André Gide, Jean Schlumberger és Gaston Gallimard, a Gallimard-dinasztia alapítója) szintén a neves kiadóhoz tartozik. A Gallimard-sorozatokban megjelenő kötetek, így például az *Idées*-könyvek is, a folyóirat emblémáját viselik: NRF. Első kérdésem erre vonatkozik.

— Az NRF hosszú pályafutása alatt azoknak az íróknak a műveit adta ki könyv alakban, akik amúgy is írtak a lapba. Ezt a hagyományt megőrizte. Néha visszanyúlunk a múltba, a régi munkatársak egy-egy régi szövegéért. Irodalomtörténeti eseményszámba megy például André Gide és Roger Martin du Gard 1913—1951 között folytatott levelezésének kiadása. Két kötetben adja ki a Gallimard ezt a felbecsülhetetlen értékű kordokumentumot. Az első kötet (1913—1934) már meg is jelent.

(Az *Idées*-sorozat egyik kötetét mutatom, a könyv végén hosszú lista, a megjelent műveket tartalmazza, 125 cím szerepel benne.)

— Ő — legyint —, ez régi könyv, tavaly jelent meg, ma már körülbelül a száznyolcvanadik kötetnél tartunk. Meg kell jegyeznem azonban, hogy ennek fele már egyebütt kiadott munka, ezek az *Idées*-sorozatban újra megjelentek.

— És a nagy példányszámok?

Nevetve gyújt friss cigarettára:

— Miért kérdezi ilyen féltékeny? Egyáltalában nem üzleti titok. Camus munkái átlagban 300 000 példányban jelennek meg, Alain *Propos sur le bonheur* című könyve elért 250 000-et. Freud, Raymond Aron, Sartre 100 000-en felül vannak. Ez persze csak az *Idées*-könyvekre vonatkozik. A *Livre de poche* vagy a *Pléiade* kerten belül megjelenő művek az egymilliót is elérik.

— És Marcuse?

— Nem volt sikere nálunk. Nem haladta meg a 25 000-et. Ennél még Henri Le-fébre — *Le langage et la société* — is több: 40 000. Tavasszal véletlenül éppen a politikai fürgeteg idején jelent meg Marcuse könyve: *Az egydimenziós ember*...

— Láttam a bestsellerek listáján: 350 000 példány...

— Szó sincs róla! — tiltakozik. — Talán sajtóhiba volt... Legfeljebb 35 000. Mondom, Marcuse nálunk igen gyengén szerepelt.

— Hogyan történik a „piackutatás“? Ezen nem az eladásra váró könyvek piacát értem, hanem a „kéziratok piacát“, ha szabad ezt a kifejezést használnom. Tehát: milyen módszereket használ a kiadó a kiadásra érdemes kéziratok felkutatására?

— Évente mintegy háromezer kézirat érkezik a kiadóhoz — kéretlenül. Azaz naponta körülbelül tíz. Ami a külföldi kéziratokat, illetve fordításra javasolt műveket illeti, azokat a kiadó specializált munkatársai válogatják ki részben saját véleményük, részben az illető ország sajtójában megjelent bírálatok alapján. Ez a szabály nagyjából az irodalmi művekre vonatkozik. Kutatás? Hát kérem, az bizony kissé empirikus. Párizs a szellemi központ — persze, ezt Franciaországra értem — teszi hozzá nevetve —, ott találkoznak különböző alkalmakkor az írók, általában az értelmiség. A beszélgetések alkalmával azután kiderül például, hogy ennek vagy annak a fiatal írónak kész regénye van, kéziratban. Na, hozza csak be fiatal barátom, mondjuk neki. Azután elolvassuk...

— Hányan?

— Attól függ. Egyes kiadók meggyorsították a tempót, azaz gyorsabb olvasásra buzdították a referenseket. Ez bizony néha a minőség kárára válhat. Gallimardnál két-három referens olvas el minden kéziratot.

— Hogyan verbuválja Ön az Idées szerzőit?

— A sorozat a mai világban végbemenő változásokról szóló jelentéstételre válassz. Skálánk tehát igen széles. Néha egyszerűen felfedezem, hogy a megjelent vagy a munkában lévő művek listáján valahol „lyuk“ van, valami hiányzik, egy aktuális téma. Így például egy alkalommal Dániel Guérrinnel beszélgettem. Említette, kész munkája van a francia forradalomról. Mondtam, Albert Souboul kétkötetes munkája — *La révolution française* — már rajta van a megjelentek listáján. Ellenben szívesen venném, ha írna valamit az anarchizmusról. Bólintott, és igen rövid idő alatt hozta a kéziratot.

— A regény iránt még mindig igen élénk érdeklődés mutatkozik. Ennek ellenére az 1968-as „irodalmi sikerek“ listáin az első helyeket a nem-regények (*littérature non romanesque*) foglalják el. Szokatlan jelenség ez a francia könyvpiacra. Bizonyára az ez év tavaszán lezajlott politikai események terelték az olvasók figyelmét a nem-regény-irodalom felé.

— Regény? Politika? — kérdésemre vállat von — Márciusban, májusban a politikai műveknek valóban nagy konjunktúrájuk volt. Ezt bizonyítja, a többi között, Servant-Schreiber *Amerikai kihívásának* 600 000-es példányszáma. Mindamellet a regény (*la littérature pure*), ha fejlődési üteme valamivel alacsonyabb is, egyelőre, mint a non romanesque produkció üteme... szóval korai lenne elsíratni... Gallimard évente ötven regényt ad ki. Nem mondom, hogy valamennyi a nagy könyvsikerek kategóriájába sorolható, és azt is „bevallom“, hogy több új kiadás, illetve újranyomás is van közöttük.

— Robert Escarpit azt állítja — kockáztatom meg —, hogy Franciaországban kevesebb könyv jelenik meg, mint száz évvel ezelőtt. És orvossággént azt javasolja, a regényírók, elsősorban az „újregény-írók“ hagyjanak fel azzal, amit ő „kísérleti irodalomnak“ nevez.

— Henri Béraud már harmincöt évvel ezelőtt ugyanilyen szemrehányásokat tett a *La Nouvelle Revue Française*-nek. A statisztikák pedig nem mindig megbízhatók. A *nouveau roman* igenis érdekli a közönséget, egy-egy mű 15—20 000 példányszámot is elér, zsebkiadásban pedig néha 50—60 000-et is. Gaston Gallimard annak idején André Gide-et 5000 példányban adta ki, pedig a szerző már hatvanéves volt, és világhírű. Vagy például Hemingway. Hát kérem, a *Bűcsű a fegyverektől* egy évtized alatt mindössze 500 példányban kelt el. Manapság elérheti a félmilliót is. Akkoriban olyan szokatlan dolog volt, mint ma az új regény. A francia közönség türelmes, kivárja egy-egy író negyedik, ötödik kötetét, mielőtt véleményt alkotna róla. Azután, ha az illető „befut”, már megvan a publikuma, ilyenkor a publikum és a könyvsiker közé egyenlőségi jelet lehet tenni. A bestseller-listák nem mindig mondanak igazat. Azok alapján nem lehet ítélni. Sőt, bizonyos tekintetben rossz szolgálatot tesznek, mert helytelen irányba terelik a közvéleményt, rossz könyveket népszerűsítnek.

— Apropó: igaz-e, hogy a Gallimard-féle „legjobban menő könyvek” listáján még mindig Saint-Exupéry van az élen?

— Igen. Ő és Camus. Kissé érthetetlen — mondja mosolyogva —, ami Exupéryt illeti, de hát — felvonja a vállát — az ő könyvei a fiatalok könyvei. Az Egyesült Államokban Salinger *Zabhegyezőjének* óriási sikere volt. Nálunk — kevésbé. Miért? Kissé rejtélyes, mi okozza egy-egy könyv sikerét. Exupéry? A fiatalok szép mondatokat találnak benne — mondja, és elszuttog egy valóban szép mondatot. Szerelemről, érzésekről van szó benne. És hozzáteszi: — Tizennyolc éves koromban bizonyára én is lelkesedtem érte.

— Néhány szót a sajtó „beindító” szerepéről, ha megengedi. Claude Gallimard egyik (ritka) interjújában kijelentette: véleménye szerint a reklám korszerű formáinak nincsen különleges szerepük valamely mű lanszírozásában. Néhány példával is szolgált. Michel Leiris könyvének, a *Fibrilles*-nek megjelenése után igen hamar, és meglehetősen sok bírálat jelent meg. Ennek ellenére a kötet nem érte meg a második kiadást. Ugyanakkor Kessel *Cavaliers* című regényéből ötvenezer példányt adtak el, mielőtt egyetlen bírálat megjelent volna. Itt van például Claire Etcherelli esete. Az *Elise ou la vraie vie*, megfigyelésem szerint, nem keltett nagy sajtóvisszhangot. Azután Simone de Beauvoir elbeszélgetett az írónővel, és a beszélgetést a *Le Nouvel Observateur* lehozta. Nem befolyásolta-e ez az interjú azt, hogy a regény megkapta a Femina-díjat?

— Simone de Beauvoir ritkán szólal meg, ritkán nyilvánít véleményt, de ha megszólal, akkor igen komolyan veszik azt, amit mond, véleményének súlya van. Etcherelli már a beszélgetés publikálása előtt is a favoritok közé tartozott, de a *Le Nouvel Observateur* cikke kétségtelenül hozzájárult a Femina-díj elnyeréséhez. Az *Elise ou la vraie vie* valóban igen jó regény. Ami a befolyásolást illeti, nem kell mindig a korszerű lehetőségekre, a sajtóra, rádióra, tévére gondolni. Létezik egy úgynevezett *presse parlée* is, viták, eszmecserék egy-egy művel kapcsolatban.

— A Hachette adja ki a *livre de poche*-t. A „Zsebkönyv”-sorozat évi forgalma, ha jól tudom, eléri a 27—28 millió példányt.

— Igen. A Hachette adja ki és terjeszti. A Gallimard szállítja a kiadásra kerülő művek egyharmadát. A fennmaradó kétharmadot a többi francia kiadó adja.

— Nem befolyásolja-e a *livre de poche* a szokásos kiadások vagy például az önök díszkötésű Pléiade-sorozatának eladási lehetőségeit?

— Nem feltétlenül. Annyi bizonyos, hogy például Proust műveinek szokványos kiadásából kevesebbet adnak el, amióta Proust a *livre de poche*-ban vagy a Pléiade-

sorozatban is megjelenik. Ugyanakkor előfordul, hogy valamely műnek zsebkönyvben való megjelenése előmozdítja a szóban forgó könyv szokásos kiadásának forgalmát is.

— A májusi események idején felfigyeltünk a párizsi kiadók operativitására. Az aktuális kérdéseket tárgyaló kötetek hihetetlen gyorsasággal jelentek meg. Íme, ami az ön Idées-sorozatát illeti — mutatom a *Le Monde* 1968. július 19-i számában megjelent keretes hirdetését, amely hat ilyen aktuális könyvet ajánl.

— Ó — nevet François Erval —, ezek mind régi könyvek! Így például André Chandernagor *Un parlement, pour quoi faire?* című munkája még a múltkori választások idején jelent meg, Gaston Deferre *Un nouvel horizon*-ja két évvel ezelőtti, Robert Lafont *La révolution régionaliste*-je egyéves, Mendès-France könyve, a *La république moderne* szintén. Ebben az esetben a reklám volt operatív — mondja nevetve —, a könyvek... — legyint — még van belőlük raktáron...

— Mikor nyomnak újra egy-egy kötetet? Amikor már teljesen kifogyott?

— Nem. Itt van például Jérôme Peignot könyve — kézbeveszi a kötetet, amit én tettem az asztalra. A címe: *De l'écriture à la typographie*. Ez 40 000 példányban jelent meg. Akkor adjuk ki újra, amikor már csak 2—3000 példány van raktáron.

(Eszembe jut Claude Gallimard már említett interjúja. Ezt olvastam benne: „10 millió kötetünk van raktáron... Egyetlen telefonhívás, és a két párizsi Gallimard-könyvkereskedés útján bármely olyan könyvet beszerezhet az olvasó, amely az NRF megalapítása óta megjelent...)

— Az egyik francia folyóirat válogatást közölt olyan 1968 folyamán megjelent könyvekből, amelyek — idézek —: „irodalmi szempontból megérdemlik, hogy olvasóink figyelmébe ajánljuk őket“. A javasolt tizenöt regény közül tizenegy Gallimard-nál jelent meg. Gratulálok!

— Köszönöm — hajol meg szertartásosan. Ugye mondtam, korai lenne még a regényt elsíratni.

— Én pedig, a *Korunk* szerkesztősége nevében, köszönöm önnek ezt az érdekes beszélgetést.

Láta
László:
Négy
alak